

INIȚIATIVA PRIVIND EXPORTUL DE CEREALE PRIN MAREA NEAGRĂ: ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE

BLACK SEA GRAIN INITIATIVE: THEORETICAL-METHODOLOGICAL ASPECTS

Augustin ZAPUHLÎH, ORCID: 0000-0003-1185-6333

*Universitate de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova*

CZU: 327:656.61(262.5)

e-mai: z_augustin@yahoo.com

The objective of this body of work is to identify and showcase the impact and effect of the Black Sea Grain Initiative through the lens of the realist theory of International Relations as well as to describe the realist dynamic of action of the Black Sea Grain Initiative member states. These member states defend their national interests, they consolidate their standing in the region as they contribute to the regional balance of power, and use resources such as grain, which represents a powerful tool of influence, so that every member state can increase its influence in the region and beyond.

Cuvinte-cheie: *Bazinul Mării Negre, interese geostrategice, interese naționale, politică externă, Republica Moldova.*

INTRODUCERE

Pe data de 22 iulie 2022, la Istanbul, la propunerea Secretarului-General al ONU, Antonio Guterres, a fost agreată „Inițiativa pentru transport sigur al grânelor și produselor alimentare prin porturile din Ucraina” [1].

În lumina participării iregulare a părților la inițiativa propusă de Secretarul-General al ONU și în lipsa unor perspective clare de resetare a acesteia, a apărut necesitatea de identificare a altor căi care ar putea facilita transportul grânelor ucrainene. Această necesitate oferă Republicii Moldova un nou rol și o nouă calitate de jucător al intereselor geostrategice în regiunea Bazinului Mării Negre.

În context, în perioada 6-7 septembrie 2023, la București a avut loc cel de-al optulea summit al Inițiativei celor Trei Mări (I3M), din care fac parte 13 state UE cu ieșire la mările Neagră, Baltică și Adriatică. Subiectul principal discutat s-a referit la agresiunea rusă asupra Ucrainei, precum și la modalitatea în care țările estice și central-europene pot ajuta autoritățile ucrainene în contextul în care atacurile rusești asupra porturilor ucrainene au un impact devastator asupra exportului de cereale. De asemenea, partea ucraineană a cerut țărilor participante la summit să se abțină de la impunerea interdicțiilor pentru exporturile de cereale din Ucraina și a subliniat necesitatea unității și consolidării infrastructurii în acest sens. Pe final de reuniune, în cadrul declarației comune a participanților printre subiectele agreate s-a menționat și Republica Moldova care a devenit, împreună cu Ucraina, stat participant asociat la I3M și se va implica din ce în ce mai mult în pro-

iețele de energie, infrastructură și digitalizare ale Inițiativei [2]. În contextul actual creat în regiune, implicarea Republicii Moldova va contribui implicit la creșterea volumului de cereale ucrainene care tranzitează teritoriul țării spre Europa [3].

MATERIAL ȘI METODĂ

În disciplina relațiilor internaționale realismul reprezintă o școală a gândirii care pune în evidență partea competitivă și conflictuală a relațiilor internaționale. Originile acestei școli subliniază în primul rând faptul că statul-națiune este principalul actor al relațiilor internaționale. Al doilea factor caracteristic acestei școli este faptul că actorul unitar este identificat prin interesul său național, iar interesul național determină statul să acționeze ca un tot unitar. Al treilea factor exprimă faptul că factorii de decizie sunt actori raționali în contextul în care urmăresc interesul național. Cel de-al patrulea factor caracteristic acestei școlii de gândire descrie starea de anarhie în care există statele, în care nu există nicio entitate care să conducă sistemul internațional. În astfel de condiții statele nu au altă opțiune decât să se bazeze pe ele înseși [4].

Analizând Inițiativa privind exportul de cereale prin Marea Neagră prin prisma teoriei realismului în relațiile internaționale, putem observa câteva aspecte importante. În primul rând, conform teoriei realismului, se consideră că statele acționează în primul rând în funcție de propriile interese naționale. Astfel, prin intermediul acestei Inițiative statele implicate în exportul de cereale prin Marea Neagră își protejează interesele economice, asigurându-și accesul la piețele internaționale. În al doilea rând, prin prisma teoriei realismului se pune un accent deosebit pe echilibrul de putere în relațiile internaționale. Prin această Inițiativă, statele participante își consolidează poziția în regiune și pot contracara influența altor state sau actori internaționali care ar putea dori să profite de exporturile lor de cereale. Acest echilibru de putere contribuie în mod semnificativ la consolidarea securității lor. În al treilea rând, din perspectiva realismului, resursele și schimbul comercial reprezintă instrumente de putere și influență. În context, exportul de cereale prin Marea Neagră poate fi văzut ca un aspect al competiției economice și al securității energetice. Statele implicate în această inițiativă își consolidează poziția în regiune. Din perspectiva realismului, statele implicate depun efort în protejarea și promovarea intereselor naționale într-un context competitiv, iar Inițiativa privind exportul de cereale prin Marea Neagră denotă preocupările și interesele naționale ale statelor implicate.

Menționând cele de mai sus, se impune o trecere succintă în revistă a participanților Inițiativei privind exportul de cereale prin Marea Neagră. Federația Rusă, drept țară succesor al Uniunii Sovietice, s-a confruntat odată cu încheierea războiului rece cu o criză provocată de pierderea statutului de a doua superputere mondială. Poate fi estimat că Rusia de astăzi se concentrează asupra problemelor privind restructurarea societății pe plan intern, precum și contribuie nemijlocit la schimbarea arhitecturii internaționale europene și mondiale care s-a stabilit odată cu încheierea războiului rece. Concomitent are loc aprofundarea relațiilor cu state, precum China, Iran, Coreea de Nord. Parteneriatele din trecut, precum Federația Rusă-SUA, anterior perceput la Moscova ca o posibilitate

de înțelegere globală, parteneriatul Federația Rusă-NATO, anterior privit drept modalitate de combatere a terorismului, criminalității transfrontaliere, drept scut antirachetă și proliferarea a armelor nucleare, au fost abandonate, în contextul în care relațiile Rusia-SUA au evoluat de la colaborare la confruntare.

Inițial, Federația Rusă a privit cu neîncredere integrarea Balcanilor și a spațiului Baltica-Marea Neagră în structurile euroatlantice. Cu timpul, din 2000-2001, Moscova a conștientizat faptul că procesele în curs sunt ireversibile și au adoptat o strategie de observare și analiză. Astfel, în condițiile în care Europa se schimbă pe traiectoria integrării în NATO și UE, Federația Rusă înaintează pe poziția extinderii propriei influențe în mod activ din punct de vedere cultural, militar și economic în spațiul analizat. În trecut, Moscova s-a străduit: să consolideze relațiile de ansamblu cu UE, să amplifice raporturile bilaterale cu statele din regiune; să ocupe poziții economice strategice pe piețele europene, printre care se numără piețele de transport, distribuire și prelucrare de petrol și gaze naturale; să-și consolideze influența în țările din regiune – acțiuni care au încetat pe data de 21 februarie 2022, odată cu inițierea operațiunilor militare pe teritoriul Ucrainei. În acest context, acțiunile Federației Ruse își au originea în încercarea protejării intereselor sale naționale în forma în care acestea sunt percepute de către conducerea acestei țării [5].

Ucraina are relații speciale cu UE și NATO. Din 2002, a solicitat aderarea la NATO, a participat cu peste 1500 de militari la acțiunile de stabilizare din Irak și activ continuă participarea în cadrul Programului NATO, Parteneriat pentru Pace. Pe plan intern, Ucraina se află în stare de război, cu aproximativ 22% din teritoriul țării aflând-se în afara controlului Kievului, cu o economie care este viabilă doar datorită sprijinului financiar și economic extern [6].

UE și SUA sunt interesate de conectarea mai largă a Ucrainei la structurile cooperării în Marea Neagră și la tranzitul petrolier din Caucaz și Marea Caspică. Acest fapt confruntă interesele Federației Ruse în domeniul energetic în regiune, obiectiv care pune Ucraina în vizorul de competiție al marilor puteri și totodată oferă un exemplu de confruntare între SUA și Federația Rusă cu participarea părții terțe: Ucraina.

Turcia ocupă cea mai mare parte a Asiei Mici și zona de sud-est a Peninsulei Balcanice, iar teritoriul său face legătura între regiunile Europa de Sud-Est, Caucaz, Asia Centrală și Orientul Mijlociu. Are o poziție strategică remarcabilă, potențialul său uman și cel militar făcând din Turcia un membru NATO de impact și influență. Stabilitatea țării a început să depindă tot mai evident de SUA, UE, FMI, Banca Mondială. Relațiile cu UE și prezența politico-militară a SUA în Orientul Apropiat și Mijlociu garantează un mediu internațional favorabil Turciei.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Analizând implicarea Federației Ruse în participarea sa la Inițiativa privind exportul de cereale prin Marea Neagră din perspectiva teoriei realismului, se constată că Rusia își promovează interesele naționale, în special cele economice cu privire la exportul de cereale prin Marea Neagră, în contextul în care Rusia este o țară cu o producție semnifi-

cativă de cereale, iar controlul asupra exporturilor în această regiune este crucial pentru economia sa. Totodată, Rusia încearcă să-și consolideze poziția dominantă în regiunea Mării Negre, utilizând exportul de cereale ca instrument de influență economică și politică. Adicional, Rusia poate utiliza exportul de cereale pentru a obține beneficii economice maxime, inclusiv prețuri mai bune pentru cerealele sale și controlul asupra rutelor de transport, ceea ce oferă posibilitatea de a utiliza politici comerciale și tarife favorabile pentru a-și atinge obiectivele economice. În final, Rusia ar putea folosi Inițiativa privind exportul de cereale pentru a-și proteja securitatea națională, asigurându-se că căile de transport și resursele strategice nu sunt utilizate împotriva sa în context geopolitic sau militar.

Analizând implicarea Ucrainei în participarea sa la Inițiativa privind exportul de cereale prin Marea Neagră din perspectiva teoriei realismului, se constată că Ucraina își promovează interesele naționale în ceea ce privește exportul de cereale. Este o țară cu o producție semnificativă de cereale și își dorește să obțină beneficii economice maxime din această resursă. De asemenea, Ucraina se află în competiție directă cu Rusia și cu alte state din regiune pentru controlul exportului de cereale prin Marea Neagră.

Analizând implicarea Turciei în participarea sa la Inițiativa privind exportul de cereale prin Marea Neagră din perspectiva teoriei realismului, constatăm că Turcia își promovează interesele naționale exprimate prin interese economice și strategice cu privire la exportul de cereale prin Marea Neagră, ceea ce include obținerea beneficiilor economice din tranzitul de cereale prin teritoriul său și consolidarea poziției sale comerciale în regiune. Adicional, Turcia poate utiliza această inițiativă pentru a-și consolida controlul asupra rutelor de transport maritim și terestru care trec prin regiunea Mării Negre. Acest lucru poate avea implicații asupra influenței și securității sale naționale.

CONCLUZII

Acțiunile militare care se desfășoară pe teritoriul Ucrainei au impus schimbări de ordin politic, economic, social și cultural nu doar în regiunea Bazinului Mării Negre dar și pe întreg continentul european și chiar întreg globul pământesc. Arhitectura globală a scenei internaționale suferă schimbări în timp real creând noi contexte și noi realități pentru toți actorii scenei internaționale. Acestea pot servi drept impedimente, provocări sau oportunități. Spre exemplu pentru Republica Moldova, imposibilitatea prelungirii Inițiativei privind exportul de cereale prin Marea Neagră a creat o oportunitate de transport a grânelor ucrainene pe teritoriul său. Necesitatea asigurării transportului acestor grâne creează șansa dezvoltării și menținerii unei infrastructuri de căi de transport adecvate care va asigura atât transportul grânelor ucrainene pe teritoriul țării cât și va contribui la dezvoltarea economiei naționale. Mai mult ca atât, în contextul creat crește însemnătatea inițiativelor regionale precum este Inițiativa celor trei Mări, care oferă șansa Republicii Moldova de a se implica din ce în ce mai mult în proiectele de energie, infrastructură și digitalizare ale Inițiativei, consolidându-și astfel interesul

național. În același sens, Rusia, Ucraina și Turcia în baza principiilor școlii realiste, în contextul creat, urmăresc implementarea intereselor naționale și consolidarea influenței individuale în regiune.

Referințe:

1. United Nations. Black Sea Grain Initiative Joint Coordination Center. Disponibil: <https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative/resources> [Accesat:04.09.2023]
2. Europa Liberă România. Inițiativa celor 3 Mări: Ce au decis liderii statelor care s-au întâlnit la București. Disponibil: <https://romania.europalibera.org/a/concluzii-summit-initiativa-celor-trei-mari-i3m/32581364.html> [Accesat:06.09.2023]
3. Radio Europa Liberă Moldova. Cum are loc tranzitul cerealelor ucrainene prin Republica Moldova și impactul atacurilor rusești de pe Dunăre asupra pieței autohtone de cereale. Disponibil: <https://moldova.europalibera.org/a/cum-are-loc-tranzitul-cerealelor-ucrainene-prin-r-moldova-si-impactul-atacurilor-rusesti-de-pe-dunare-asupra-pietei-autohtone-de-cereale/32516897.html> [Accesat:27.08.2023]
4. E-INTERNATIONAL RELATIONS. Introducing Realism in International Relations Theory. Disponibil: <https://www.e-ir.info/2018/02/27/introducing-realism-in-international-relations-theory/> [Accesat:28.08.2023]
5. ScienceDirect. The impact of Russia-Ukraine conflict on global food security. Disponibil: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2211912422000517> [Accesat:15.08.2023]
6. COUNCIL on FOREIGN RELATIONS. How much aid has the U.S. Sent to Ukraine?. Disponibil: <https://www.cfr.org/article/how-much-aid-has-us-sent-ukraine-here-are-six-charts> [Accesat:13.08.2023]